

ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДЕРЖАВІ ТА РЕГІОНАХ

Владні органи та засоби масової інформації за останні роки виробили у населення стереотипне переконання, що для різкого підвищення рівня життя нам потрібні іноземні інвестиції: вони і тільки вони. Це знають буквально всі. Зрівнятися з популяризацією даної тези може хіба що реклама змін (безкінечних і все більш невдалих) податкової системи держави.

Питанню приділено чимало уваги і на законодавчому та вищому виконавчому рівнях. Достатньо назвати хоча б закон України "Про режим іноземного інвестування", прийнятий Верховною Радою 13 березня 1996 року, в якому визначено види іноземних інвестицій, форми їх здійснення, об'єкти інвестування, правовий режим діяльності, порядок компенсації і збитків іноземним інвесторам, обкладання податками і митним збором, інвестиції у вільних економічних зонах та інше, а також закон "Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні" від 17 грудня 1993 року, де поряд з іншими питаннями розглянута і роль регіонів у заохоченні іноземних інвестицій, що дуже важливо, та Указ Президента України від 19 лютого 1994 року "Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії". Є ще багато інших законів і підзаконних актів. В цілому вони досить чітко визначають порядок роботи з іноземними капіталовкладеннями. Але залишається незрозумілим, як цими законами користуватися на рівні держави та підприємницьких структур.

Проблема в тому, щоб були правильно визначені і витримані обсяги інвестицій, їх види та напрямки використання. Поки що в нас один принцип - чим більше, тим краще, незалежно від видів і умов інвестування.

Хотілось би провести дослідження з даного питання. Читачу пропонується аналіз інвестиційної політики в Україні в цілому, складнощі, що виникають при цьому, та варіанти шляхів їх вирішення. Аналізується досвід деяких країн у спробах реалізації даної проблеми.

Загальновідомо, що економічний, а тим більше соціально-економічний ріст в державі неможливий без стабільних інвестицій у промисловість, загальнодержавну та регіональну економіку. Формування ринкової (до речі, як і планової) економіки в країнах Співдружності незалежних держав безпосередньо пов'язане з розвитком інвестиційної діяльності, її активізацією та можливістю лібералізації в усіх напрямках і сферах народного господарства. Це значною мірою зумовлено і різким скороченням централізованих державних інвестицій.

Для початку - невелика інформаційна довідка. Поняття "інвестиції" буде розглядатись у широкому розумінні цього слова. Воно включає в себе всі види матеріально-майнових та інших цінностей, в т. ч. інтелектуальні, що вкладаються у підприємницьку та інші види діяльності з метою отримання прибутку чи досягнення соціального ефекту. Інвестиціями можуть бути: грошові кошти, банківські вклади, пай, акції та інші цінні папери, ліцензії, кредити, рухоме і нерухоме майно, майнові права, право на користування землею та іншими природними ресурсами, інтелектуальні цінності, авторські права. За адресою знаходження інвестора вони можуть бути як внутрідержавні, так й іноземні.

Внутрідержавні інвестиції мали широке використання в Радянському Союзі та інших країнах соціалістичної співдружності. Серед них переважали державні планові капіталовкладення та періодичні масові займи у населення, особливо масштабні у складні часи великих потрясінь (індустріалізація, наслідки Великої Вітчизняної війни і тому подібне). Практична відсутність іноземних інвестицій, особливо в СРСР, у першу чергу пояснюється недовірою розвинених країн після боргів царської Росії та лендлізу другої світової війни, які ми в односторонньому порядку відмовилися віддавати. Був тут і намір подавити економіку нашої держави як флагамена соціалізму в безкомпромисній боротьбі двох систем на межі війни та миру за принципом "хто виживе, а хто загине". В останні роки правління Л. І. Брежнєва було і побоювання його та його соратників (думається, не зовсім

безпідставне), що шляхом отримання іноземних кредитів теж можна потрапити в певну залежність від країн - ідеологічних супротивників, конкретно від США, в жорсткій боротьбі двох політичних систем.

На сьогодні ситуація докорінно змінилась. Ніякі ідеологічні чи якісь інші мотиви не заважають Україні співпрацювати з країнами світу різної орієнтації та рівня розвитку. Ворота до інвестицій відкриті. Підштовхує до них порожня державна казна і, як наслідок, незначна кількість державного асигнування та відсутність великих коштів для позик у населення. То як же треба вчинити: стрімголов бігти і хапати все, що потрапить під руку (а, можливо, це пастка?), чи діяти продумано, помірковано та зважено?

Для початку розглянемо досвід країн Центральної Європи, які розпочали свою інвестиційну діяльність дещо раніше і де стартова ситуація була багато в чому схожа на нашу.

При аналізі матеріалу, а також ситуації в Україні мова йтиме про інвестування у вигляді грошової маси, устаткування, проникнення транснаціональних корпорацій, створення спільних підприємств тощо. Інші види позичок у нашій державі та країнах-сусідах мають поки що незначні обсяги чи не можуть бути віднесені до інвестицій (наприклад, іноземні кредити на заробітну плату і т. п.).

У країнах Центральної Європи залученню іноземного капіталу для вирішення складних питань створення конкурентоздатної ринкової економіки, відкритої зовнішньому світу, надається дуже важливе значення. Приплив прямих іноземних вкладень в регіон характеризується високою динамікою росту з початку 90-х років. Такій ситуації сприяли продекларований перехід країн до ринкової економіки, створення організаційно-економічних та правових умов для залучення іноземного капіталу. Інтенсивність іноземних вкладів в окремі роки і держави безпосередньо пов'язана також з процесами приватизації державної власності. Особливо наочно цей зв'язок демонструють результати 1995 року. Продаж значних об'єктів державної власності в Чехії (наприклад, телекомунікаційної компанії, двох нафтопереробних заводів), а також в Угорщині (підприємств газо- та енергозабезпечення) сприяв інвестуванню сюди рекордно високих сум прямих іноземних вкладень - 2,5 і 4,3 млрд. дол., що значно більше їх обсягів в 1992 - 1994 роках.

Обсяг іноземних інвестицій в країни Центральної Європи в цілому в 1995 році (9,9 млрд. дол.) більш ніж в 16 разів переважав цей показник за 1990 рік.

Основні мотиви вкладення капіталу пов'язані з можливістю розширення збуту продукції. Іноземних інвесторів приваблює незначна насиченість регіону товарами та послугами, його максимальна наближеність до ринків Росії, України, Білорусі, а також країн Європейської співдружності. Бажання мати максимальні прибутки за рахунок використання таких факторів, як низька вартість кваліфікованої робочої сили, електроенергії, сировини є також серйозною причиною інвестування. Транснаціональні корпорації та провідні фірми з урахуванням більш низьких виробничих затрат створюють в країнах Центральної Європи базу для наступного розширення виробництва і збуту готових виробів та їх компонентів. Зручне географічне положення території в центрі Європи робить реальним виконання жорстких графіків поставок комплектуючих виробів. Цікавість іноземного капіталу до цього регіону не в останню чергу викликана і можливістю переміщення туди екологічно шкідливих виробництв (наприклад, цементного, целюлозно-паперового, хімічного), які в розвинених країнах є об'єктом критики громадськості та підвищених вимог з боку державних служб.

На такі країни, як Угорщина, Польща і Чехія припадає майже 90 відс. загальних обсягів прямих іноземних інвестицій. З точки зору інвестиційної привабливості, що визначається як сума інвестиційного капіталу на одного жителя країни, лідирує Угорщина. У кінці 1994 року цей показник склав для Угорщини 692 дол., Чехії - 342, Польщі - 144, Словаччини - 88, Болгарії - 44 і Румунії - 38 дол. Більш ранне відкриття економіки для іноземного капіталу, стабільне внутрішньополітичне становище, низький рівень інфляції, широке залучення іноземних інвесторів до процесу приватизації (відмова від купонів та ваучерів) є основними причинами притоку інвестицій в Угорщину. Активний продаж великих об'єктів державної власності в сукупності із задовільною платіжною ситуацією, стабільними валютою та економічним становищем держави зацікавлює вкладати капітал в економіку Чехії. Разом з тим такі країни, як Болгарія, Словаччина, Румунія, що мають повільні темпи приватизації, підвищений економічний ризик через нестабільні економічну та політичну ситуації, поки

що малопривабливі для іноземного інвестора.

Наміри інвестування на державному рівні посилює і бажання зафіксувати статус-кво, відірвати ці слов'янські (в більшості) країни від Росії, переорієнтувати їх на Захід та на участь в НАТО.

Відповідно до оцінок економістів країн Центральної Європи цілий ряд підприємств з іноземною участю має більш високий рівень продуктивності праці, якості продукції, обсягів продажу на внутрішньому та зовнішньому ринках. Дякуючи випуску конкурентоспроможної продукції, використанню широкої і високопрофесійної мережі збуту західних партнерів, підприємства з іноземним капіталом в ряді випадків займають провідні позиції серед експортерів країн Центральної Європи. Наприклад, в Угорщині на спільні підприємства припадає 50 відс. загальних обсягів експорту (8 відс. - у 1988 році).

Однак наявність іноземного капіталу в економіці центральноєвропейських країн дає не тільки позитивні результати. Включення цих держав у міжнародний розподіл праці значною мірою проходить лише з урахуванням потреб транснаціональних корпорацій. Основна частина іноземних вкладень направляєється у галузі, які ще більш ускладнюють можливість подальшої структурної перебудови промисловості. Прослідковується тенденція переносу на територію регіону виробництв, експорт яких через низькі характеристики обмежений країнами Центральної і Східної Європи.

На думку економістів Угорщини, Чехії та Польщі, великий обсяг імпорту підприємств з участю іноземного капіталу пов'язаний з необхідністю оснащення новим обладнанням, а також поставками матеріалів і компонентів, що використовуються в подальшому процесі виробництва продукції, сприяє збільшенню пасиву торговельного балансу цих країн в останні роки. В Угорщині дефіцит платіжного балансу, крім того, пов'язують з процесом вивозу прибутків від діяльності спільних підприємств.

Приватизація державних підприємств з участю іноземних інвесторів в подальшому веде до реорганізації виробництва, закриття окремих з них, звільнення працюючих. Це викликає соціальну напругу в суспільстві, негативне ставлення до підприємств з участю іноземного капіталу.

Деякі спільні підприємства, в тому числі такі гіганти, як Фольксваген-Шкода, збиткові через низький імідж продукції, що випускається, а також незавершення процесів реорганізації виробництва.

До того ж обсяги інвестицій все ще не визначальні в економіці цих держав. Економічна активність в них була досягнена переважно за рахунок мобілізації внутрішніх резервів, активізації експорту в умовах сприятливої кон'юнктури в країнах Західної Європи, а також ціною значних соціальних втрат. Прямой залежності між обсягом іноземних інвестицій і темпами економічного підйому країн Центральної Європи не прослідковується. Наприклад, у досліджуваній період темпи економічного розвитку Угорщини, де наявність іноземного капіталу найбільша, були низькими (1994 р. - 2,5 відс., 1995 р. - 1 відс.) порівняно з іншими країнами регіону.

Автор детально зупинився на ситуації в країнах Центральної Європи 1990 - 1995 років, вважаючи, що нині в Україні відбуваються аналогічні процеси. Тільки ситуація та географічне положення у нас менш сприятливі.

Розглянемо проблему детальніше. Відомо, що головними факторами створення сприятливого інвестиційного клімату є політична стабільність, законодавство, гарантії недоторканості приватної власності і закордонних інвестицій тощо.

На думку багатьох вчених, Україна на час розпаду СРСР мала практично найвигідніші умови для економічного зростання та реформування національної економіки і достатньо активний та різноплановий курс, який на практиці проводило Міністерство зовнішньоекономічних відносин.

Все питання в тому, як ми ці переваги використали, чого досягли і яким шляхом йти далі.

На початку давайте визначимось з реальною ситуацією сьогодення. Обсяг прямих інвестицій в економіку України у 1994 році становив 50 млн. грн. (у перерахунку), що склало 2,58 відс. від загальної структури капітальних вкладень по джерелах фінансування. До речі, системи чіткого підрахунку обсягів інвестицій в Україні немає. Так, згідно з іншими офіційними джерелами ця цифра досягла 150 млн., але вже доларів. У тому ж році їх зареєстровано на суму 740 млн. дол., але вони так і не надійшли в нашу країну. Більшість

іноземних інвесторів декларативно заявляють про внесення багатомільйонних сум, а ввозять набагато менше. Далі голосних обіцянок та своєрідної реклами в засобах масової інформації справа у багатьох випадках не йде.

У 1995 році іноземні інвестиції досягли 267 млн. дол., в 1996 - 459 млн. дол. Якщо врахувати, що дефіцит зовнішнього боргу України в ці роки складав відповідно 8220 млн. дол. та 8840 млн. дол., то стане ясно, що основні кошти йдуть далеко не в сферу виробництва і новітніх технологій, а на латання дірок у затратній частині бюджету, який не може забезпечити наша паралізована економіка. В наступні роки ситуація не змінилася. Розглянемо становще з іноземним інвестуванням Чернігівського регіону. Прямі іноземні інвестиції в економіку області в 1995 році за галузями склали:

Іноземні інвестиції в галузі економіки.

№ п/п	Галузь	Питома вага, відсотків
1.	Харчова промисловість	87,9
2.	Внутрішня торгівля	4,0
3.	Машинобудування і металообробка	0,2
4.	Народна освіта	2,2
5.	Фінанси, кредит, страхування	
6.	Інші галузі	0,8
7.	Всього	100,0

Інвестування переважно йде в харчову промисловість, яка базується на продукції сільського господарства місцевого виробництва. Тому дуже тривожною є вірогідність послаблення сировинної бази, що зовсім підірве віру іноземних інвесторів в надійність та стабільність економіки Чернігівщини. Достатньо навести хоча б той приклад, що за 5 років обсяги виробництва картоплі та овочів зменшилися у 5 разів і, наприклад, капусту торгової організації вимушені завозити з Луганської області. Дуже важкий стан у тваринництві. Надія в основному покладається на особисті господарства селян.

Необхідно відзначити, що це можливо і реально за чіткої організації заготівельної справи в регіоні та районах областей, які межують з Чернігівською. Поки що виходить навпаки: вони самі забирають сировину, виплачують дещо більші гроші, а головне, своєчасніше.

Які ж країни інвестують економіку області? Прямі іноземні інвестиції склали:

Прямі іноземні інвестиції.

№ п/п	Найменування країни	Тис.дол.США за рік
1.	Російська Федерація	736,4
2.	Інші країни колишнього СРСР	
3.	Бельгія	50,2
4.	Великобританія	10613,1
5.	Віргінські острови (Британія)	262,8
6.	Єгипет	1,3
7.	Ірландія	5,0
8.	Нідерланди	5,0
9.	Німеччина	-1,6
10.	Швейцарія	242,0
11.	Сполучені Штати Америки	79,3

Ситуація протилежна тій, що стосується товарообігу між державами. Країни колишнього Радянського Союзу не дуже хочуть інвестувати економіку регіону, до речі, як і України в цілому. Це ще дуже м'яко сказано, ніхто з них, крім Росії, не вклав у неї жодної копійки. Навіть сусідня Білорусь "спрацювала" подібним чином. Та і Росія інвестувала нас в 12 разів менше, ніж, наприклад, Великобританія. Причин такої ситуації багато, як об'єктивних, так і суб'єктивних. Серед них:

1. Взаємопроникнення виробництв колишнього Радянського Союзу по випуску кінцевої продукції, яке і тепер продовжується на міждержавному рівні.

2. Економічні складнощі в самих державах, що потребують інвестицій у свою економіку.

3. Загальний спад виробництва.

4. Однакові напрямки галузей у колишніх республіках Радянського Союзу і, зокрема, відсутність на Чернігівщині унікальних виробництв та запасів ресурсів міждержавного значення. Наприклад, у нас є ліс, але, звичайно ж, більш довготривалий ефект дасть інвестування лісопромислового комплексу Сибіру, у нас є нафта, але ефективніше вкласти свої капітали в тюменський нафтопромисловий комплекс.

5. Наміри більшості новостворених держав співробітничати з країнами ринкової економіки.

6. Наміри Росії тримати в своїх руках економічні важелі впливу щодо непоступливої та маючої свій зовнішньополітичний курс України, і наша недостатньо гнучка та продумана політика, відсутність ратифікованої довготривалої угоди між двома державами.

7. Зв'язок (автомобільний, залізничний і так далі) України з більшістю республік колишнього СРСР тільки через Росію і, відповідно, побоювання (враховуючи попередній пункт) щодо стабільності та безперервності таких зв'язків. Достатньо згадати тільки періодичні нафтові і газові тромби під різними приводами. Автор не стверджує, що Росія проводить агресивний зовнішній курс чи щось подібне. Такі реалії співіснування. Ситуація ускладнилася ще і тим, що на півночі України у Росії з'явилася вірна союзниця, яка йде у фарватері її політичного та економічного життя - Білорусь. Тому вона має можливість резервування своїх економічних зв'язків з країнами Західної і Центральної Європи, яку в даний час прискорено реалізує. Достатньо згадати про газопровід через Білорусь. За ним можна з достатньою ймовірністю прогнозувати і залізничні та шосейні маршрути. Тому Україні необхідні міждержавна угода і стабільні відносини з Росією. Особливо це відчуває досліджуваний регіон, який прагне бути зоною тісного економічного співробітництва, а не напруги та ворожнечі.

8. Бажання Росії створити аналоги заводів, що виробляють кінцеву продукцію в Україні, а не інвестувати останні. Це реально впливає з двох попередніх пунктів і особливо стосується підприємств воєнно-промислового комплексу.

9. Відсутність чіткої концепції розвитку регіону, що враховувала б його геополітичне становище.

Автор назвав як загальнодержавні проблеми, так і питання регіонального рівня. Незважаючи на це, необхідно більш активно працювати в даному напрямку. Так, у нас фактично зовсім не відпрацьовані напрямки спільних проектів та інвестування Казахстаном і Туркменистаном з їх досить стабільною економікою, платоспроможністю (досить назвати тільки туркменський газ) та постійною потребою в продуктах харчування і недорогій, надійній та простій техніці. Щодо спільних робіт в цьому напрямку, то можна більш поглиблено відпрацювати і варіанти із закавказькими країнами.

Інформація наведеної таблиці цікава й іншим. Левова частка інвестицій належить Великобританії та країнам Британської співдружності - понад 97 відс. Дещо вклала Швейцарія - 2 відс., а разом взятим таким нашим друзям і рятувальникам, як Сполучені Штати Америки, Нідерланди (досить тільки згадати компанію Америкен Телефон енд Телеграф) та іншим належить менше 1 відсотка. Німеччину, виявляється, сама Чернігівська область інвестувала, хоч і в незначній кількості, таким чином "взявши на буксир". У цьому немає нічого страшного, так вже склалися обставини. Тільки чим тоді пояснити лавину

хвали та бурю вдячності щодо останніх країн, якими ряснують сторінки нашої офіційної регіональної преси? Незнанням ситуації чи чимось іншим? Хоча, крім прямих інвестицій, є кредитні вкладання, спонсорська допомога і так далі. Там ситуація дещо відмінна від вищенаведеної. Та і рік на рік не приходиться, ситуація в подальшому могла змінитися.

Інвестиціям в економіку не сприяє імідж області, як малопривабливої для них.

У 1996 році в порівнянні з попереднім періодом інвестиційні показники регіону з допомогою іноземного капіталу покращились. Та вже в наступному році вони знизились майже в 2 рази відносно 1996 і стали нижчими від 1995-го. Тенденція не стала незворотною, іноземний інвестор не поспішає вкласти свої капітали в економіку регіону через низку причин як державного, так і територіального характеру. Переважне інвестування західними партнерами і відсутність таких намірів у бізнесменів із країн Співдружності незалежних держав збереглися.

Чому, незважаючи на всі старання владних структур, ЗМІ, директорського корпусу, відповідно спрямовану суспільну думку, західні інвестори не дуже активно освоюють економічний простір України?

Значну ясність щодо цього вносить авторитетний лондонський журнал "Юромани". Двічі на рік тут публікуються огляди економічної і політичної надійності по всіх країнах світу. Дослідження подається у вигляді таблиці, в якій країни вміщено відповідно до так званого інтегрального показника надійності (ІПН). Це узагальнюючий комплексний показник, що становить суму балів, одержаних експертами за дев'ятьма окремими складовими. Його найвища оцінка - 100 балів.

За результатами 1995 року лідирувала Японія (99,4), США (99,2), Франція (98,5), Нідерланди (98,2). Австрія, ФРН, Великобританія, Канада, Бельгія утримувались на позначці 97,7.

Входження перелічених країн до першої десятки надійності не випадкове. Для них характерні політична та економічна стабільність. Будь-який ризик тут мінімальний.

Україна в цьому списку займає далеко не почесне 145 місце з показником 19,17. Чим же таке місце зумовлено і чи маємо ми підстави сумніватися в об'єктивності лондонських фінансистів? Для прикладу, показник ефективності економіки нам виставили 2,3 бала, тоді як Японії - 9,44, США - 9,07. Справедливість такого підходу підтверджують статистичні дані щодо обсягів виробництва та інших показників в Україні у 1995 році. Та лондонці нашим статзвітам не дуже і довіряють. Підрахунки вони ведуть за методикою, прийнятою в країнах - членах Європейського торговельного союзу згідно з правилами ГАТТ.

Разом з тим країни, що різко підняли рівень свого економічного добробуту за останні роки, знаходяться далеко попереду нас: Тайвань - на 22 місці, Туреччина - на 37, Мексика - на 46 і так далі.

З даного та подібних досліджень та і взагалі з позицій просто здорового глузду ясно, що в країну з хаотичною, зруйнованою економікою, непрацюючим виробництвом, величезною часткою тіньового сектора стабільний і серйозний інвестор в масовому порядку не піде.

Крім того, необхідно вирішити питання:

1. Повного правового забезпечення. Для зарубіжного ділового світу закони, які містять найзагальніші, а іноді і суперечливі положення зі значним набором обмежувальних умов, не можуть бути документами, що спонукають до практичних дій.

2. Класифікації сфер народного господарства в залежності від доцільності та можливості залучення в них іноземних інвесторів за таким принципом:

- а) галузі, першочергові для інвестицій;
- б) галузі, де їх участь обмежується;
- в) галузі, закриті для них.

3. Розвиток і вдосконалення ринкової інфраструктури.

4. Забезпечення інвесторів повною та об'єктивною інформацією щодо питань, які їх цікавлять.

5. Реалізація інвестиційного проекту в оптимальні терміни.

6. Захист національних інтересів при проведенні іноземного інвестування через збереження контрольного пакету акцій, готовність інвестора реінвестувати прибутки в економіку країни та вкладати кошти в охорону навколишнього середовища тощо.

На сьогодні ці питання в комплексі не вирішено. Ситуація з вивозом капіталу така. Спільні підприємства мали право самостійно приймати рішення щодо використання отриманого прибутку після виплати всіх податків й інших обов'язкових платежів. У 1994-1995 роках вони вивезли за кордон 99,1-99,4 відс. всього прибутку. Реінвестовано було менше одного процента. В подальшому таке становище збереглося.

Щодо оптимальності термінів інвестиційного проекту, як негатив, можна навести такий приклад. Київський інститут "Енергопроект" для ТЕЦ-7, яка має бути споруджена в Києві, виконав та обгрунтував розрахунки, відповідно до яких кредит у сумі 1,418 млн. дол. може бути повернений протягом 29 років, а плата за користування ним складе 3,534 млн. дол. Отже, реальна ціна за користування кредитом складе 4.952 млн. дол., тобто 349 відс. від номінальної ціни.

На такі інвестиції при достатніх гарантіях повернення іноземна фірма, безумовно, піде, та тільки як подібні умови витримати українській багатостраждальній економіці і державі в цілому?

У зв'язку з цим доцільно звернути увагу на питання раціонального використання та повернення кредитів. Ці два аспекти інвестування тісно взаємозв'язані. Чим ефективніше ми використаємо отримані кошти, тим більша ймовірність їх своєчасного повернення. На сьогодні, приймаючи рішення щодо отримання кредиту, про його повернення необхідно задуматися дуже серйозно і з усією відповідальністю державних людей, а не осіб тимчасово працюючих на високих посадах. У найближчі 2-3 роки на значний ріст економіки розраховувати дуже важко, особливо, якщо врахувати, що руйнівні процеси в ній ідуть стабільно і цілеспрямовано.

Між тим, кожен кредит видається на чітко визначені терміни: у МВФ вони більш стислі, у Світового банку підхід порівняно лояльний (17 років з 5-річною перервою) і тому подібне. Віддавати мусимо не тільки кредити, а й проценти по них. Розраховувати потрібно не на терпимість західних кредиторів взагалі чи інвесторів у даному випадку, а на власні сили. Під кожен кредит потрібен конкретний механізм його реалізації, в першу чергу, виходячи з інтересів вітчизняної економіки.

Така ситуація сьогодення з іноземними інвестиціями в Україні.

Все-таки знову повернемося до питання, чому інвестиції обов'язково повинні бути іноземними. Воно не просте.

По-перше, як же ми розвивались, не маючи іноземних інвестицій, скажімо, в 20-х та 30-х роках нинішнього сторіччя, а також в часи холодної війни. До речі, Югославія, якій в період Балканської війни країнами світу взагалі була оголошена та, безумовно, здійснена повна блокада, в ті роки мала одні з найвищих показників розвитку економіки.

Мені можуть заперечити, що в цих випадках розвиток відбувався за рахунок свого народу, його займів та виплачених податків. Але ж народ і робив це для себе, а на сьогодні 40 млрд. дол. коштів наших громадян за кордоном (за деякими підрахунками більш ніж 60 млрд. дол.) інвестують економіку іноземну. Це ж роблять і наші банки, які відкривають свої рахунки та видають значні кредити у розвинених країнах за реальні там проценти (значно менші від наших внутрідержавних). Звичайно, і ризик неповернення кредиту там значно менший. А як же тоді необхідність реанімації економіки і та її інвестування? Спробували б вони це зробити, скажімо, в Тайвані, країні економіки, безумовно, ринкової, але з регулюючою роллю держави, в таких масштабах, що жоден кредит там не

видається без узгодження з відповідними органами виконавчої влади. До речі, успіхи в економічному розвитку цієї країни загальновідомі.

По-друге, чому це розвинені країни не інвестують свою економіку, а намагаються допомогти нашій? Що, в них своїх проблем і необхідності розвитку немає? До того ж їх інвестиції завжди обставлені великою кількістю обумовлень та пересторог, в основному зовсім нефінансового характеру. В них-то у більшості випадків і криється розгадка питання.

Розглянемо, чому ж високорозвинена держава періодично виявляє бажання інвестувати іншу державу та реалізує його. Мова в даному випадку йде не тільки про Україну. Причини тут, на думку автора, такі:

1. Політичні - надання кредиту зумовлюється зміною курсу, стратегічних партнерів та інтересів і так далі.

2. Військові - ставляться вимоги щодо зменшення рівня та видів озброєнь, участі у військових блоках, торгівлі зброєю, розробки нових видів зброї.

3. Екологічні - фінансуються проекти по розміщенню на території держави, що отримує кошти, екологічно-, ядерно- та ін. небезпечних виробництв, складів та сховищ.

4. Демографічні - дешева робоча сила.

5. Соціальні - немає потреби займатися соціальною сферою, соціальним захистом і пенсійним забезпеченням населення.

6. Розширення ринків збуту своєї продукції.

7. Вигідне розміщення капіталу, якщо у себе в країні він не приносить чи приносить менш значні прибутки.

8. Намагання захопити ринки сировини та мати дешеву сировину.

9. Бажання нейтралізувати вчорашнього чи потенційного конкурента, взявши під контроль його виробництво та автоматично зруйнувавши науково-прикладну базу і нейтралізувавши інтелектуальний потенціал держави, що інвестується, в цьому напрямку.

10. Зняття соціальної напруги з допомогою так званих інвестицій, що кредитуються під заробітну плату, яка давно не видавалась. Цим же на певний період утримується і курс валюти держави, що інвестується.

11. Повністю взяти під контроль курс держави у випадку, коли вона має всезростаючі борги. Це, як правило, трапляється з усіма країнами, що розвиваються.

12. Щоб віддати в рахунок кредиту застаріле та непотрібне обладнання, після чого будуть задіяні нові робочі місця у своїй країні. Як приклад, можна назвати видачу Німеччиною кредитів застарілим обладнанням, що працювало у колишній Німецькій Демократичній Республіці.

А чому бажать інвестувати нашу економіку транснаціональні корпорації? Більшість факторів співпадає з тими, що були названі відносно держав. Та вони мають бути дещо інакше сформульовані, оскільки тут переважає інша направленість та інший підхід.

Наприклад, держава встановлює для корпорації велику суму податку за розвиток у себе екологічно небезпечних підприємств. Тоді вони змушені інвестувати їх будівництво в іншій державі.

Крім всього іншого, корпорації мають намір:

- "застовбити" нішу, щоб її не зайняв конкурент чи вітчизняний виробник. Тому в ряді випадків вони вкладають невеликі кошти, розміщуються на території, підписують відповідні установчі документи, а далі вичікують, наскільки буде сприятливою та надійною ситуація. Причому, враховуючи нестабільність становища в країнах, що розвиваються, таку позицію можна зрозуміти;

наростити вигідне для себе виробництво у районах, які не були зайняті корпорацією до цього.

Погані чи гарні причини, відповідно до яких високорозвинені держави інвестують економіку інших країн? Ні те, ні інше. Просто вони реальні, а не подібні рожевим мріям чи легендам, і їх треба знати, щоб вести розумну та надійну інвестиційну політику.

При цьому треба враховувати такі основні фактори:

Перший. Кредит треба брати, як правило, валютою, а не обладнанням, особливо тим, яке вже було в експлуатації, а тим більше товарами народного споживання. За валюту є повна можливість закупити новітні технології та устаткування на свій розсуд, а не тільки нав'язані інвестором. Якщо все-таки єдина можливість взяти кредит - це отримати обладнання в того ж інвестора, необхідно добитись гарантованого збуту виробленої на обладнанні продукції за зворотною адресою. Інакше кажучи, досягається взаємна згода розрахуватись за обладнання виробленою на ньому продукцією. Інвестиції взагалі потрібні практично тільки під експорт продукції. В нашій державі достатньо свого устаткування та виробничих потужностей для переробки сировини, особливо в умовах падіння сировинної бази, зокрема сільськогосподарської продукції, що має місце на сьогодні. Претензії можуть бути тільки щодо глибини переробки, енергозатрат та якості виробів.

Другий. На даному етапі є потреба переглянути підхід переважного інвестування харчової промисловості, який мав місце на практиці в останні роки. Цьому є дві причини. По-перше, наше населення все-таки віддає перевагу натуральним продуктам. Ажіотаж навколо красивої тари, етикеток тощо минув. Більше того, різні псевдофірми значною мірою підірвали своєю неякісною, в ряді випадків шкідливою для здоров'я, продукцією престиж імпорту та іноземного товаровиробника. Та і різні домішки, фарбуючі речовини в продуктах, консерванти не дуже приязно сприймаються нашим покупцем. По-друге, і це головне, з кожним роком все більше зменшуються обсяги сировини, необхідної для харчової та переробної промисловості. Вже на сьогодні, особливо в періоди міжсезонності, ряд харчових і переробних підприємств завантажені на 10-30 відс. своєї потужності. Продукція, виготовлена на імпортній сировині, буде неконкурентоспроможна через високу вартість.

Третій. Держава, даючи зелену вулицю інвесторам, повинна забути про можливість структурної перебудови економіки. Транснаціональні корпорації, впроваджуючи свої виробництва на території країн, що інвестуються, зовсім не думають про раціональне співвідношення галузей виробництва, наукомістке виробництво і тому подібне. Причини потреби в інвестуванні зовсім інші, і про них було сказано раніше. Тому майже скрізь, де ці корпорації почали працювати, обсяги наукомісткого виробництва різко знижуються.

Четверте. Корпорації та інші інвестори ніколи не будуть займатися соціально-економічним розвитком регіону, його проблемами. Яскраві бірки і ярлики, "а ля брязкальця для тубільців та індійців", широко розрекламована незначна спонсорська допомога – оце і весь комплекс соціальних заходів на території. Навіть галузеві міністерства часів Радянського Союзу в цьому питанні під тиском урядових та регіональних структур вимушені бути робити значно більше.

П'яте. Якщо інвестором у вигляді розміщення свого виробництва виступає транснаціональна компанія, то держава в кожен відтинок часу може зіткнутись з непередбачуваним вивозом капіталу за її межі у значних обсягах.

Шосте. Впровадження новітніх технологій з допомогою інвестицій веде до скорочення робочих місць та звільнення працюючих. Це особливо небезпечно, якщо і власне виробництво завантажене не на повну потужність, а юридично оформлене та приховане безробіття невпинно зростає. Коли держави впроваджують інвестиційні проекти в країнах одного рівня розвитку, подібні процеси не відбуваються. Як приклад, будівництво автомобільного заводу Форда в м. Кьольні, рівень автоматизації і механізації на якому приблизно відповідає даним характеристикам інших заводів Німеччини. Та подібних проектів небагато.

Сьоме. Допускаючи іноземного товаровиробника чи створюючи спільні підприємства, держава ставить вітчизняного товаровиробника, не підготовленого до подібної конкуренції, у дуже скрутне становище.

Восьме. Іноземні інвестиції необхідно брати під конкретні проекти, які повинні запрацювати якнайшвидше. Адже лічильник процентів включається відразу після надання кредиту.

Дев'яте. Беручи кредит у все більших обсягах, ми живемо за рахунок майбутніх поколінь. Це їм віддавати позичене та платити проценти. А віддавати дуже і дуже важко. Держави, що розвиваються, потрапивши у кредитну кабалу, виходять з неї дуже рідко.

Десяте і останнє. Жодна розвинена країна інвестицій зі сторони не потребує, не бере і ні разу не виходила з кризи за їх допомогою. Як приклад, можна навести шляхи виходу Сполучених Штатів Америки з великої депресії економіки 30-х років нашого сторіччя.

Крім вищесказаного, доцільно запропонувати на розгляд читача такі пропозиції щодо інвестиційної політики нашої держави:

1. Основну увагу необхідно зосередити на інвестиціях внутрідержавних - займи, акції, кредити банків, повернені кошти громадян, які знаходяться на закордонних рахунках, гроші від легалізації тіньової економіки, залучені з допомогою раціональної податкової політики та інше.

2. Іноземні інвестиції використовувати на випуск імпортозамінюючої критичної продукції та експортних виробів.

3. При виборі форми інвестування перевагу віддавати спільним підприємствам, при цьому на державному рівні регулюючи відносини галузей виробництва і забезпечуючи структурну перебудову економіки.

4. Намагатися одержувати кредити у вигляді грошової маси. При отриманні кредиту у вигляді обладнання, останнє повинно забезпечити світовий рівень технологій та абсолютну реальність експортних поставок.

5. Інвестиції у вільні економічні зони, які направляються у відповідності із спеціально прийнятим законом, повинні передбачати і соціально-економічний розвиток даної території. При створенні вільних економічних зон використовувати всі види зон, а також моделі, які є їх своєрідним об'єднанням відповідно до реальної ситуації та пріоритетів даного регіону.

6. Забезпечити контроль за дотриманням відповідних вимог і економічною ефективністю від реалізації інвестиційних проектів.

7. Зменшити рекламний бум щодо іноземного інвестора та перевести інформаційність щодо цього питання в площину реальності. Зосередити увагу населення держави на необхідності інвестування нашої економіки нашими ж реальними коштами.

Ми на сьогодні нагадуємо людину, яка намагається брати та брати в борг, не віддаючи попередніх боргів. На рівні держави ми дуже радіємо, коли нам дають. До речі, дають обов'язково під якісь умови. Одне слово, "безкоштовний сир тільки в мишоловці".

У медицині є такий вираз: "Кожна річ може бути і ліками, і отрутою. Все залежить від дози". Подібне можна сказати і про іноземні інвестиції.

